

in odgovorov informatorjev ter terenskih tonskih posnetkov.

Tu je izčrpno predstavljena vsaka šega posebej, od sprejema mladeničev v fantovsko družbo, vasovanja, snubljenja, oklicevanja, ogledov, vabljenja, pripravljanja in prevoza nevestine bale, pa vse do poročnega dne, ko se pred nevestino hišo odvija dvigovanje oziroma klicanje neveste, čemur sledi sprevod svatov, zapenjanje, poročni obred, "sejanje drobiža", sprejem neveste na ženinovem domu, gostija in nazadnje "Tobijeve noči".

Avtorica večino nekdanjih šeg primerja z današnjim časom, pri čemer opaža izrazite spremembe oz. opuščanje določenih navad.

Npr.: "To dogajanje pred nevestino hišo je zadnja leta (tam, kjer so se starih šeg še držali) pomenilo le zabavo, s katero se je začel poročni dan. Ob dejstvu, da ta navada ni bila le šega, /.../ pa moramo pomisliti, da se 'vzegvanje' neveste nekoč morda ni odvijalo le za zabavo, ampak je prav gotovo imelo globlji pomen - zadrževanje neposrednega prehoda iz samskega v zakonski stan" (77).

Ali pa: "Taka razporeditev svatov v sprevodu je veljala tudi v primeru, če so se v cerkev vozili z vozovi /.../ in velja še danes, ko se je poročni sprevod spremenil v kolono okrašenih avtomobilov" (78, 79).

V uvodu je navedeno, da je "razkroj slovenskega življa na Zilji /.../ seveda nujno tudi podobo ziljske svatbe zadnjih desetletij spremenil v dokument" (7).

Posebno mesto odmerja avtorica tudi zapisu besedil pesmi,

ki so jih ob določenih svatbenih šegah recitirali ali peli, in pri slednjih dodaja celo notne zapise. Manj se ukvarja s plesi, ki jih le navaja (polka, valček, štajriš, povštertanc).

Helena Ložar Podlogar je z iskanjem po literaturi in arhivih evidentirala vire, ki so ji bili dostopni, in iz njih črpala zlasti tisto, kar je bilo še neznano oziroma prvič omenjeno. Te spise je nato razčlenila, na podlagi primerjav in novih terenskih virov pa ugotavljala morebitne nezanesljivosti. Posamezne podatke iz starejših virov je ob tem izključila kot neutemeljene in izmišljene (8).

Na podlagi lastnih terenskih raziskav in odgovorov na anketo Inštituta za slovensko narodopisje pri Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU je nato predstavila sodoben opis slovenskih ženitovanjskih šeg na Zilji (5).

Pomen dela *V adventu snubiti - o pustu ženiti* je predvsem v tem, da:

- je to knjiga, ki je v bistvu reakcija na avtoričino ugotovitev, da viri o slovenskih ženitovanjskih šegah še niso kritično pretreseni, in kot taka pomeni pomemben premik k zanesljivosti in obogatitvi slovenskega etnološkega znanja;

- je v knjigi pozornost usmerjena tudi na zapis ziljskih svatbenih pesmi, katerih besedila sta po avtoričinih ugotovitvah do sedaj prispevala le Potočnik in Marolt.

Ob upoštevanju teh ugotovitev, izčrpnosti besedila in izjave N. Kriegla o "doslej najbolj verodostojnem prikazu ziljske svatbe" (5) lahko trdim, da je avtorica v delu zelo uspešno uresničila to, kar si je uvodoma zastavila.

Polona Korez, Rebeka Kranjec

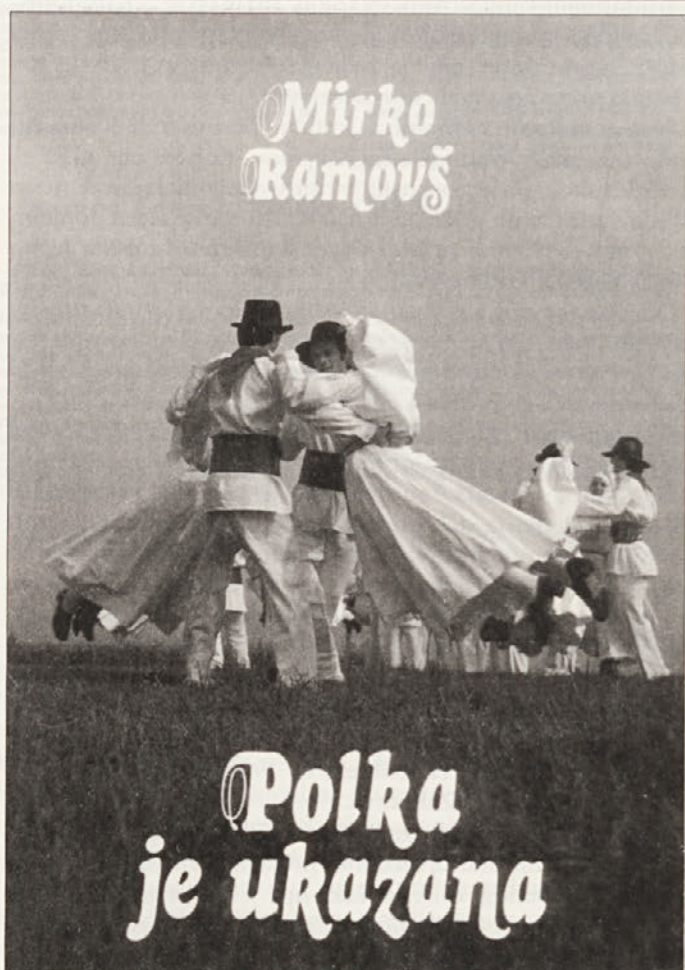
MIRKO RAMOVŠ, POLKA JE UKAZANA. PLESNO IZROČILO NA SLOVENSKEM. BELA KRAJINA IN KOSTEL.

Izdala Glasbenonarodopisni inštitut
Znanstvenoraziskovalnega centra pri
Slovenski akademiji znanosti in
umetnosti, Založba Kres. Ljubljana 1995,
244 str., kinetogrami, notni zapis, il..

Na knjižnih policah se je konec lanskega leta (1995) pojavila že druga knjiga iz zbirke slovenskih ljudskih plesov *Polka je ukazana*. Kakor prva knjiga s plesi Gorenjske, Dolenjske in Notranjske tudi druga knjiga ni bila deležna takšne pozornosti etnološke stroke, kot bi si jo zaslužila. Tako so knjigo veselo pozdravile zlasti folklorne skupine, ki so z njo dobile nov vir zapisanih plesov iz tega dela Slovenije.

V delu želi avtor podati podobo plesnega izročila v Beli krajini in Kostelu, kot so jo raziskovalci Glasbenonarodopisnega inštituta ugotovili v raziskavah med leti 1946 in 1993.

Uvodoma avtor predstavi dosedanje raziskave in zapise ple-

sov v Beli krajini ter Kostelu. Čeprav je bil ples s tega območja zapisan že v 17. stoletju (J. W. Valvasor opisuje v *Slavi voj-*

vodine Kranjske ples kranjskih Hrvatov) ter je to območje znano po zgodnjem folklorizmu, je šele to delo celoten prikaz do sedaj znanih plesnih tipov in njihovih različic. Najznačilnejši plesi so bili objavljeni v knjigi M. Ramovša *Plesat me pelji* (1980), novejši plesi v knjigi B. Ravnikarja *Kinetografija* (1980), nekatere plesne pa je objavil tudi F. Marolt v delu *Slovenske narodoslovne študije 2. Tri obredja iz Bele krajine* (1936).

Predvsem za belokranjsko plesno izročilo je značilna večplastnost, ki jo avtor tudi razloži s primeri plesov. Plesi niso razvrščeni po krajevni pripadnosti, ampak glede na bistvene oblikovne značilnosti in starost.

Vsak ples ima uvod, v katerem so označene bistvene značilnosti plesa, notni zapis melodije, temu pa sledi besedni opis, ki je dokaj preprost in razumljiv širšemu krogu bralcev. Sledi opis začetnega položaja in drža ter besedni opis plesa po taktilih. Na koncu je ples zapisan še v plesni pisavi - kinetografiji.

Avtor razdeli knjigo na dva dela:

- skupinski plesi;
- parni plesi.

V prvem delu predstavi najrazličnejša kola in druge plesne igre. Najprej je zapis plesa, imenovanega *Kolo, Sremsko kolo, Kačo vit, Abraham*. To je ples tipa "kačo zvijati", ki ga plešejo na svatbah. *Metliško obredje* je sestavljeno iz *Metliškega kola* in iger *Rešetca, Al je trden ta vaš must, Robčeci, Kurji bojter Turn*. Ime obredja je dal sklopu kola in iger France Marolt. Nato je opisano še *Črnomajsko kolo*, ki pa je sestavljeno iz dveh plesov: *Aj, zelena je vsa gora* in *Al je trden ta vaš must*, ki sta se plesala drug za drugim. Peto kolo so plesala samo dekleta na velikonočni in binkoštni ponedeljek, na Florjanovo in ob drugih krajevnih slavnih. *Predgrajski most* sestavlja dve plesni igri. *Jel je trden ta vaš most* so igrali na velikonočni ponedeljek pred kolom. Izročilo pravi, da so ga igrali pred graščino in jim je bilo ob tem dovoljeno, da so povedali svoje mnenje o gospodi. Druga plesna igra pa je *Vrečo šivat*, ki so jo na svatbah plesali tudi samostojno. Zraven so peli pesem *Naša mlada nevesta*. Če pa so "vrečo šivali" ob nedeljah popoldne, so igro izvajali brez pesmi in ustrezne glasbene spremljave.

Kolanje poznajo predvsem na dinarskem območju Balkanskega polotoka, pa tudi v Poljanski dolini. Kolanje je preprost ples, kjer je plesni korak manj pomemben kot pesem, ki je navadno epske vsebine. Počasno gibanje je uvod k hitrejšim, poskočnejšim ritmom. Plesi so dobili ime po pesmih, ki jih pojejo za spremljavo. Avtor navaja *Pobeležo pole, Pod onom, pod onom gorom zelenom* in *Verbinče nad morom*. *Nemo kolo* je poskočno kolo brez spremljave, ki je sledilo počasnemu kolanju. Ta ples so (kakor tudi kolanje) prinesli v Belo krajino Uskoki. Brez pevske in instrumentalne spremljave se je ohranil le v uskoških vaseh, v Poljanski dolini pa so ga že po I. svetovni vojni začeli spremljati z instrumenti. Knjiga vsebuje naslednja kola: *Na trumf, Mutasto kolo* in *Dober večer, stara majko*. Tudi kolo *Hruške, jabuke, slive* je ostanek uskoške kulture. Bistvena značilnost plesa je nenadna spre-

memba smeri.

Najbolj znano belokranjsko kolo je *Lepa Anka*, ki se je tja razširilo s Hrvaške. Kolo so najprej plesali v Adlešičih in Preloki, od koder pa se je s folklornimi skupinami preneslo na širše območje. *Seljančica* se na Slovenskem pojavi že v drugi polovici 19. stoletja. Je srbskega izvora, prevzeli pa so jo, ko so jo plesali na prireditvah kot izraz povezanosti z južnimi Slovani. Za *Svatsko kolo* je značilno, da se plesalci v dvoparnih kolih vrtijo najprej počasi, nato pa vedno hitreje, tako da dekleta ne zdržijo več na tleh in jih dvigne od tal. Plesalo se je predvsem na svatbah, redko ob drugih preložitostih. *Igraj kolo* je eno najbolj razširjenih svatbenih kol na Hrvaškem, od koder se je preneslo tudi v Belo krajino, kjer so ga dodali plesu, ki je bil že dolgo znan pod imenom *Pouštrtanc*. Igra je bila na svatbah obvezna, plesali pa so jo tudi na drugih večjih prireditvah. Avtor navaja še tri različne plesne igre:

- *Stolecpolka*: plesna igra, pri kateri tisti, ki sedi na stolu, izbira soplesalca;
- *Špegutanc*: plesalec si izbere soplesalca s pomočjo ogledala;

- *Ples z metlo*: plesna igra z menjavanjem plesalca, nadštevilni plesalec pa pleše z metlo. Plesali so ga na raznih zabavah, svatbah, po končanem skupnem delu.

Obnovljena in novonastala kola so: *Smilj, smilj, smiljančice, Majka čeru, Tribučko kolo, Lipa moja gora zelena* in *Slovensko partizansko kolo*. Ta kola so nastala, da bi popestrila program folkornih skupin, ki so nastala po drugi svetovni vojni v Beli krajini. Teh kol ljudje nimajo za svoje in jih niso plesali na domačih zabavah.

Drugi del knjige predstavljajo parni plesi. *Oberštajeriš* se je razširil v te kraje z Dolenjskega, poznan je tudi splošno razširjeni ples *Zibenšrit*, ki ga v Beli krajini večinoma imenujejo po parafrazi (*Izrasla je kopinja, Kopriva...*). *Rotiš* je ples s ploskanjem. Le v Kostelu so plesali tudi *Špicpolko*. Tudi *Šuštarpolka* je bila pogostejša v Kostelu kot v Beli krajini. *Carska kasa* je znana le v Preloki in je dobila ime po parafrazi, ki jo včasih pojejo zraven. Ples *Sirota* se je razširil iz Hrvaške in je znan v vaseh ob Kolpi. *Sotiš* je bil med najbolj priljubljenimi plesi v Kostelu, *Mulcertanc* pa je ne preveč znan starinski valček.

Na koncu je še kazalo plesov po pokrajinah.

Vsi plesi v knjigi so iz arhiva Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU. Zapisali so jih: Tončka in France Marolt, Marija Šuštar in Mirko Ramovš na svojih terenskih raziskavah na tem območju.

Knjiga je namenjena etnokoreologom; kinetogrami omogočajo branje plesov tudi tujim strokovnjakom. Doma bodo knjigo največkrat prijeli v roke "folkloristi", drugače pa kljub jasnemu besednemu opisu knjiga ni zanimiva za širši krog bralcev.

Je knjiga, na katero je strokovna javnost čakala dovolj dolgo in bi si zaslužila mesto tudi na polici marsikaterih knjižnic, saj se narodova identiteta nenazadnje izkazuje tudi s pomočjo plesa.